

HORVÁT ISTVÁN KÉZIRATAI A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.¹⁾

Közli: Nagy Sándor.

Horvát Istvánnak, a tudósnak és hazafinak emléke sokkal élénkebben él nemzetünk szívében, hogy sem születése közelgő százados évfordulójára (1884 máj. 3.) előre figyelmeztetni kellene a hazai tudományos világot; s halhatatlan érdemei, melyeket a nemzeti szellem fejlesztése s a hazai tudomány és irodalom művelése körül szerzett, sokkal ismeretesebbek, hogy sem azokat fejtegetni, avagy csak előszámlálni is szükség lenne. Sem az egyiket, sem a másikat nem szándékom tenni, mert — bár készületekről még alig szól a hír, — hiszem így is, hogy tudományos és írói köreink versenyezni fognak egymással az említett évforduló kegyeletes megünneplésében.

Az oltár körül, melyen ez alkalommal e nagy szellem emlékének fog áldozatot nyújtani a nemzet, kiváló helyet követel a M. Nemzeti Múzeum s különösen ennek könyvtára, mely Horvát Istvánt minden másoknál több joggal magáénak vallja s azon 34 évre terjedő időszakot, mely alatt őre. igazgatója volt, legnevezetesebb korszakai közé számítja. A pezsdülő tevékenység, a fáradhatlan munkásság éveinek nevezhetnők ez éveket s eredményeik, melyek a könyvtár felvirágzásának legelső tényezőivé váltak, valóban nagy becsülésre tarthatnak számot. Az alapvetés, a kezdeményezés fáradságos munkája, a könyvtárnak, mint ilyennek megalapítása várt Horvátra s ő e roppant fel-

¹⁾ 1884 május 3-án lesz Horvát István születésének 100-dik évfordulója, ki életének 62 évéből 34-et a múzeumi könyvtár szolgálatában mint ennek igazgató-őre töltött el. Működése a könyvtár történetében új korszakot nyit meg, melyhez a hazai közművelődés legnemesebb emlékei fűződnek. A múzeumi könyvtár egykori nagy főnöke iránti hálánkat kívánjuk tehát első sorban leróni, midőn születésének századik évfordulója alkalmából annak hátrahagyott kéziratait folyóiratunkban megismertetjük.

Szerk.

adatot derekason megoldotta. Valóban el kell ismernünk, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárát Horvát István tette azzá, a minék lennie kell. Mindazon irányok és törekvések, melyek e könyvtárnak, mint elsőrangú nemzeti tudományos intézetnek jól fölfogott rendeltetéséből folynak s a melyeket ápolni, gyámolítani mindvégig föladata leend, — egyenesen ezen korszakból, egyenesen Horvát Istvántól származnak. Azt a működési irányt, melyet a könyvtár — sokkal szélesebb körben — manap is követ, ő indította meg rendszeresen s ő vitte, mint első anyyira, a mennyire az akkori gyarló segédeszközökkel s az ő fáradhatlan buzgalomával vinni lehetett.

A nagy fontosságu föladatra, minő ez időben a Széchenyi-oroszágos könyvtár vezetése volt, nálánál alkalmasabb, rátermettebb embert, akár erős hazafias lelkületét, akár széleskörü alapos szakismereteit s roppant szorgalmát tekintsük, keresve sem lehetett volna találni; valamint másfelől meg kell vallanunk azt is, hogy e nagy tudományu férfiú, a magyar őstörténetek fáradhatlan lelkes buvára, »a nemzeti szellem tüzes ébresztője« — mert őt legtöbb joggal illeti meg e név — épen itt, a nemzeti tudomány és irodalom leggazdagabb kincstárában volt legméltóbb helyén, mint gondos őrizője, hű sáfárja egy egész nemzet ezredéves szellemi kincseinek, melyeket érdemök szerint becsülni s értékesíteni nálánál jobban senki sem tudott.

Páratlan érdemeit, melyeket e helyütt szerzett, csak azok ismerik igazában, kik az ő örökében munkálkodnak; de elismerte s méltányolta maga a nemzet közvéleménye, a nemzet képviselőinek tanácsa is; maga Deák Ferencz volt az, ki az 1836. országgyűlésen a legmelegebb szavakban emlékezett meg a nagy férfiúról, kinek hazai nyelvünk s nemzetiségünk ügye a halhatatlan Révai után legtöbbet köszönhet.

Am számítsa őt nagyjai közé tudomány-egyetemünk, hol Horvát egymaga két tanszéket töltött be; büszkélkedjék vele szülővárosa, Székes-Fejérvár; több joggal senki sem vallhatja őt magáénak, mint roppant munkásságának színhelye, a M. Nemz. Múzeum könyvtára. Hiszen ő nemcsak életében volt ez intézeté; az maradt halála után is s az marad örökre. Lényének halhatatlan része, nagy szelleme itt maradt elhunytá után is; nagy elméjének alkotásai, tudományos művei, melyeknek csak pusztá

czímsorozata is egész könyvet tenne ki, itt vannak összegyűjtve legteljesebb számban; s ki tőle akár mélyreható tudományt, alapos szakismereteket s ellenállhatlan tudományszomjat, akár valódi hazafiui érzületet s magas eszményi lelkesedést kíván tanulni, itt keresi fel s itt találja meg a nagy mestert mai nap is.

Erőmet fölülhaladó munkára vállalkoznám, ha e műveket egyenkint ismertetni szándékoznám. Horvát István tudományos működésének egész roppant területét be kellene járnom, egy rengeteg erdőt, melyben a jövő és menő, távozó és visszatérő, járt és föl hagyott utak szeszélyesen keresztezik egymást s könnyen labirinthba csalják a tapasztalatban vándort. Elég legyen tehát csak egy szűkebb határok közé szorított, de még kevésbé ismert területre szorítani szemlénket, elég legyen csak kiadatlan munkáiról, a M. Nemz. Múzeum könyvtárában őrzött kéziratairól szólni röviden, általános tájékoztatásul azoknak, kik a közelgő évforduló alkalmából Horvát István irói működéséről s tudományos törekvéseiről egyet-mást írni szándékoznak.

Közkönyvtárainkban számos kéziratgyűjtemény található, melyek — vétel útján — egyes magángyűjtők, vagy kiváló tudósok, nagy írók hagyatékából kerültek oda, mint legilletékesebb helyekre. Hevenessi és Kaprinai, Kazinczy és Toldy, Jankovich és Farkas Lajos kézirat-gyűjteménye szakembereink előtt eléggé ismeretes. Horvát István gyűjteménye mindezeket lényegesen különbözik s mindezeket messze fölülmulja. Jankovich és Farkas Lajos csak gyűjtők, amatőrök voltak; épen ezért gyűjteményök egészen másnemű, mint Horvát Istváné. Hevenessi és Kaprinai hagyatékát inkább lehet hozzá hasonlítani; de tömegére sokszorta kisebb, tartalom tekintetében sokkal egyoldalúbb s tudományos becsre messze alatta áll mindenik. Kazinczy és Toldy gyűjteménye anyag tekintetében leginkább rokon vele, de ezek is jóval szegényebbek. Horvát gyűjteménye oly tetemes és oly gazdag, hogy egymaga fölér e négy gyűjteménnyel együtt véve.

A feledhetetlen emlékü József nádor, ki Horvát István elhunytá után nyomban sietett az ő páratlan becsü könyvtárát biztosítani a Múzeum számára, s vele együtt mindazok, kik ennek külföldre vándorlását megakadályozták, valóban nagy szolgálatot tettek a hazai tudományosságnak. Az összes könyvtár — 30,000 kötet — a kéziratokkal s oklevelekkel együtt mindjárt

Horvát István elhunytá után átszállítottatott a M. Nemz. Múzeum helyiségébe s József nádornak ez volt utolsó intézkedése a védnöksége alatt álló intézet ügyeiben, — de voltaképen csak 1851-ben vált ez intézet tulajdonává.

A kéziratgyűjtemény köteteinek száma 946-ra rúg; oly szám, melylyel csak Jankovich gyűjteménye ér föl. A kötetek túlnyomó része egyenlő nagyságú: negyedréte-alakkal bir s egyes különálló papirlapokból áll, melyek néha csak pár szóból álló, néha terjedelmesebb följegyzést tartalmaznak. Az egyes lapok szigorú rendben, betűk vagy évszámok szerint összeállítva, egyenlő nagyságú és színű táblákba vannak beosztva, melyeknek sarkán a cím pontos följegyzése található. Végig futva szemünkkel ez egyforma kötetek roppant halmazán, néma bámulattal hódolunk a nagy erudícióval s hangyaszorgalommal megáldott férfi emlékének, ki e temérdek jegyzetet az első betűtől az utolsóig sajátkezűleg állította össze.

Az egész gyűjtemény ma is úgy áll, a mint ő maga rendezte, csupán az »*Eruditorum Lexicon*« összeállításában történt — a czélszerűség szempontjából — némi csekély változtatás.

Áttérve a gyűjtemény tartalmára, mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy rendszeresen kidolgozott műveket, kész dolgozatokat e kéziratok közt csekély számmal találunk. Horvát Istvánt 62 éves korában († 1846 jun. 13.) is szakadatlan munkásság közepett, úgyszólván íróasztala mellett lepte meg a halál; ő még élete alkonyán is új tervekkel foglalkozott, új irányokat tűzött ki maga elé, bár ifjúkorától fogva példátlan szorgalommal s kitartással dolgozott. Kétségtelen, hogy ha még tovább él, megvalósítja ez újabb terveket is s ekkor az a nyers anyag, mely mai irodalmi hagyatékában található, gondos feldolgozásban, kellően értékesítve marad vala reánk. De fáradhatatlan munkás szellemét ismerve, bizonyosra vehetjük, hogy — élt volna bár még egyszer oly sok éveken át, — irodalmi hagyatéka, kéziratainak gyűjteménye akkor is csupa előkészítő jegyzeteket, újabb felhalmozott, de föl nem dolgozott adatokat tartalmazott volna, mert tudományos munkásságát oly széles alapokon kezdette s oly nagy arányokban indította meg, hogy azt fokozatosan előbbre vinni igenis lehetett, de befejezni emberileg lehetetlen volt. Az a

végezél, a mely felé munkás életének egész folyamán át sem jó, sem balsorsban nem lankadva folytonosan törekedett, oly elérhetetlen távolban lebegett előtte, hogy emberi szemmel tekintve szinte a szertelenbe látszik veszni.

Kéziratai ezek szerint pontosan mutatják a fejlődés menetét s az előhaladó munkálkodás azon fokát, hol a halál utólérte a fáradhatatlan munkást; sőt világosan megjelölik az irányt is, melyet a jövőben követni akart; de hogy ez hova vezetett volna, hogy e törekvések hol és mikor értek volna véget, legfelőbb csak sejteni lehet.

Önként következik az elmondottakból, hogy e nagy tömeg kézirat között kiadásra alkalmas munka kevés található. Aprólékos jegyzetek, pusztá tervrajzok, keretek kép nélkül, kezdetleges vázlatok, próbaképen kidolgozott töredékek teszik a túlnyomó részt, melyek a történelem és irodalom buvárai szemében igen nagy becsűvel bírnak ugyan, életrajzi tekintetben nem kevésbé fontosak, de nagy közönség kezébe nem valók. A sok félbemaradt, vagy tulajdonképen meg se kezdett dolgozatok közt akad azonban egy-egy olyan is, a melynek közrebocsátása mai nap is nagy nyereség lenne tudományos irodalmunkra; ilyen pl. — életrajzi szempontból kiváló becsű »M i n d e n n a p i j á «-t s 40 kötetből álló le vé l g y ú j t e m é n y é t nem is említve — különösen sokat emlegetett »E r u d i t o r u m L e x i c o n «-a, mely a legrégebb időktől a jelen század közepéig terjedő korszakot felölelve, hazai tudósaink, íróink teljes névjegyzékét s munkáik pontos sorozatát foglalja magában.

Nyelv tekintetében az összes kéziratok — a kéziratár rendezéséhez képest — három csoportba vannak osztva: vannak t. i. latin, magyar és német nyelvű kéziratok. A kéziratár catalogusa szerint, mely a legtöbb esetben csak a pusztá cím után osztályozza a kéziratokat nyelvek szerint, e három osztály közt leggazdagabb az első, mert a cím a legtöbb múnél latin, de maga a szöveg — már a mennyiben szövegnek lehet mondani — csaknem mindeniknél magyar. Legesekélyebb számmal vannak természetesen a német kéziratok s ezek is jobbára pusztá fordításai a magyar eredetinek. E körülmény egészen összevág Mátray állításával, mely szerint Horvát István még gyermekko-

rában föltette magában, hogy a német nyelvet soha nem fogja irodalmilag használni.¹⁾ Munkáit is mások fordították németre.

Fontosabb e nyelvek szerinti csoportosításnál a tudományágak szerinti osztályozás. Horvát István roppant terjedelmű tudományos munkássága — tudvalevőleg — két nagy körben mozog: t. i. a nyelvészeti és történelmi tudományok körében. Írói pályafutását a nyelvészet mezején kezdte, első nevezetesebb munkája a Verseglyellen intézett hires czáfolat volt, védelmezése szeretett mesterének, a nagy Révainak. Nemsokára azonban, mikor a nyelvtan harcza már teljesen bevégeződött s Révai rendszere győzelemre jutott, épen nyelvtörténelmi kutatásai egyszerre a történetvizsgálás terére vezették, mibe aztán mind jobban-jobban belemélyedt. A jelen század második tizedén innen kiválóan e nemű kutatásokkal foglalkozott, bár — a mint kéziratban maradt jegyzetei is bizonyítják — nem hagyott föl egészen nyelvészeti vizsgálódásaival sem.

Munkásságának e kettős irányához képest kézirateit két nagy csoportba sorozhatjuk: vannak nyelvészeti és vannak történelmi tárgyú kéziratai. E két nagy csoportban — különösen a történelmiben — igen sok apróbb tömböket különböztethetünk meg.

Végül, könyvtárnoki tisztéből kifolyólag s irodalomtörténeti kutatásaival kapcsolatban buzgó művelője volt Horvát István a hazai bibliographiának is; e tárgyú kéziratai alkotják a harmadik csoportot.

Nyelvészeti tárgyú kéziratai, melyek — miként említém — nagyrészt pályája első szakából valók, Révainak, a nagy mesternek szellemében készültek, az ő tanait hirdetik, egyben másban megigazítva, pótolva, kibővítve, továbbfejtve őket. A legnagyobb rész előkészület újabb nyelvészeti kérdések megoldásához, fáradságos gondtal, hangya-szorgalommal összeszedett jegyzetek, melyekben egytől-egyig lelkiismeretes pontossággal ki van merítve az akkori nyelvtudománynak összes kincstára s a melyeket csak maga Horvát István tudott volna kellően értékesíteni. Természetes, hogy a nyelvtudomány mai állásához mérve e rendkívüli

¹⁾ Mátray Gábor: Emlékbeszéd Horvát István Széchenyi országos könyvtári örököst. Pest 1847. 10. l.

szorgalommal összehordott anyag nagy része elavult, túlhaladott ódonság; de ama korban a legjobb volt, a mit csak a nyelvészet terén föl lehetett mutatni; s bármily nagy haladást tettünk is azóta ez irányban, Horvát István nyelvészeti jegyzetei teljesen túlszárnyalva még mai nap sincsenek. Itt-ott sok olyan apró adatot, sok olyan megjegyzést találunk, a melyek ma is tudományos becsesel bírnak. A hasonlértelműk szók összeállítása még manap is figyelmet érdemel s az összehasonlító nyelvészet körébe vágó jegyzeteiben (*Vocabula linguae hung. cum aliis linguis communia*, *Vocabula linguae hung. cum lingua turcica communia*) a tévedések mellett sok olyan hasonlítást találunk, melyeket az újabb összehasonlító nyelvészeti vizsgálódások is igazoltak. S mindezen jegyzetek, legyen tartalmuk mai szempontból akár jóhiszemű tévedés, a mitől épen a nagy tudósok menekedhetnek meg legnehezebben, legyen akár merőben helyes és igaz, egyaránt bizonyítékul szolgálnak arra, hogy Horvát István — roppant terjedelmű őstörténelmi tanulmányai közepett is — a nyelvészeti mozgalmakat is folyton éber figyelemmel kísérte, a nyelvészeti szakirodalomban alapos ismeretekkel bírt s céljaihoz képest lelkiismeretes gonddal fölhasználta mindazt, mit az akkori szakirodalom nyújtott.

Történelmi tárgyú jegyzetei közt találunk néhány kész művet, néhány kidolgozott cikket, de ezeknek legnagyobb része meg is jelent nyomtatásban. Magyar történelmi kéziratái közt félig-meddig kiadatlanak tekinthetjük: »Horvátországról, mint hódítás által szerzett magyar tartományról« irt alapos tanulmányát, mely — bár az 1843-iki országgyűlésre felgyűlt reudeknek volt ajánlva, — hazánkban meg nem jelenhetvén, Lipcsében jött ki német nyelven 1844-ben. Különbőség a magyar eredeti s a német fordítás közt (készítette Ney Ferencz) teljességgel nem létezik. Hasonlóképen kiadatlan — legalább tudomásom szerint — »A magyar nemzetnek Sabartheo asphaltoi régi nevééről« irt nagyobb értekezése is, mely e nagy szellem nagy tévedésének szomorú bizonyítékául szolgál. E terjedelmes dolgozathoz az előkészítő jegyzeteknek hosszú sora csatlakozik (*Adversaria de Cilicibus seu Hungaris, de Gigantibus etc.*

vel ut Hungaris stb. stb.), melyek fájdalmasan juttatják eszünkbe, mily sokat pazarolt Horvát István drága ereje- és idejéből azon meddő tudományos ábrándokra, melyek rajongásra hajlandó lelkét ellenállhatatlanul megragadták. De feledjük ezeket! Tévedései mellett is oly nagy érdemei vannak Horvát Istvánnak, hogy azokat — miként Eötvös, a hálás tanítvány, igen szépen mondja — soha nem hálálhatja meg a nemzet eléggé; mert nincs történetíróink közt senki, a ki oly nagy arányokban kezdett volna nemzetünk történeteinek kinyomozásához s a nemzeti szellemre, korára oly mély, oly letörölhetetlen hatást gyakorolt volna, mint Horvát István.

A z e g y e t e m e s t ö r t é n e l e m b e v á g ó j e g y z e t e i egytől-egyig közvetlen kapcsolatban állanak magyar történelmi vizsgálódásaival; — nem különben hazai jogtörténelmi munkálatai is.

Irodalomtörténeti kéziratai közt egyetlenegy kidolgozott mű található: Horányi Elek gondosan összeállított életrajza — s ez kiadatlan. E tárgyú kéziratainak legnagyobb része lexiconszerű összeállítása a magyar irodalom művelőinek, kútfőkre alapítva. Első helyen áll itt már említett »Lexicon Eruditorum Regni Hungariae« című nagyszabású műve, mely legújabbán két külön részre osztott; az első rész — 21 kötet — a legrégebb időktől a XVI. század végéig, a második — 113 kötet — a XVII. sz. elejétől 1840-ig terjedő korszakokat öleli fel. Horvát Istvánnak terve volt e műben a hazai tudósok, írók, irodalom-pártolók névsorát, életrajzi, bibliographiai jegyzetekkel összeállítani, nem mellőzve a hazai vonatkozású művek külföldi szerzőit sem. A föladat óriási, túl látszik haladni az emberi élet korlátolt határait s csakis oly férfiú gondolhatott reá, mint Horvát I., ki nemcsak fáradhatatlan szorgalommal volt megáldva, hanem roppant széles eruditiójánál s hivatalos állásánál fogva leginkább volt reá képesítve. Mint könyvtár-őr, hozzáfért olyan segédkönyvekhez is, melyeket más aligha tudott volna fölhasználni; s szokott lelkiismeretes gonddal ki is aknáztta mindazt, a mit céljára hasznavehetőnek talált. A hazai irodalomtörténeti művek egész tömegét, köz- és magánkönyvtáraink catalogusait, saját gazdag gyűjteményét gondosan átvizsgálva, a külföldi irodalmak idevágó műveit átnézve s mindent,

Terjesztés, mert nyilvánlatában is megjelent

a mi jót, hasznavehetőt talált, gondosan kijegyezgetve, oly becses anyag-halmazt gyűjtött össze, a mely az irodalomtörténet művelőinek mindenha gazdag kútforrásul fog szolgálni. Tagadhatatlan, hogy itt-ott vannak hiányai, melyek a munka roppant terjedelmes voltából származnak, de ezeket pótolni igen könnyű munka s ezek mellett is ez óriási gyűjtemény egymaga is bámulatra méltó emléke Horvát István páratlan munkásságának. A Magyar Tud. Akademia, mely már több ízben foglalkozott tudósaink s íróink névjegyzékének s műveik sorozatának tervével, jó szolgálatot tenne a hazai tudománynak, ha mintegy előkészületül ama nagy munkához, mindenekelőtt Horvát István »Eruditorum Lexicon«-át bocsátaná közre, mint a mely a szükségesnek mutatózó pótlásokkal kiegészítve, a további műveleteknek biztos alapul szolgálhatna.

Tartalom tekintetében nem kevésbé becses még e csoportban Horvát István »Minden napja« azaz ifjúkori naplója s nagy tömegű levélgyűjteménye. Mindkettő kiválóan magáért Horvát Istvánért becses. »Minden napja« ifju éveinek (1805—1809.) e hú tükre természetesen nem irodalmi célra készült, tehát nem ilyen szempontból kell tekintenünk. Az egész 9 kötet nem egyéb, mint egyes vázlatok összege. Egy-egy napnak futólag papírra vetett rajza, melynek épen a mesterkéletlenség, a közvetlen bensőség legfőbb érdeme; egy jelenetnek, eseménynek rövid följegyzése, melyen rajta maradt a pillanat hangulatának bélyege; a perc ötletének tűnő emléke, az ifju lélek komoly elmélkedése s a víg kedély egy-egy fölvilanása, ezek alkotják e napló tartalmát; naiv őszinteség adja meg legfőbb jellemvonását. Az ifju Horvát István a maga tiszta valóságában, igaz mivoltában jelenik meg ez igénytelen lapokon. A páratlan hűség, melylyel önmagát rajzolja, naplóját az életrajz írójára nézve megbecsülhetetlenné teszi.

Irodalomtörténeti szempontból épen ily nagy fontossággal bír Horvát Istvánnak nagy kiterjedésű levelezése is, a mely az ő roppant hatását, nagy népszerűségét bizonyítja meglepő adatokkal. Mint egyik hozzá intézett levélben jellemzően mondatik, ő levén a tyj a a m a g y a r t u d o m á n y o s s á g n a k é s i r o d a l o m n a k, ő levén vezére azon »Sturm- und Drang«-féle forradalomnak, mely nálunk a közszellemben e

század harmadik tizedében kezdődött, természetes, hogy mind-azokkal, kik a nemzetiség, a tudomány és irodalom nagy eszméinek szolgálatában állottak, folytonos összeköttetésben, szorgos levelezésben állott. Mindenki, a ki a fölüjított eszmékért lelkesült, sietett vele, mint azoknak buzgó apostolával megismerkedni s tőle a nagy munkában útbaigazítást, buzdítást, támogatást nyerni. Valóban, ha e leveleket olvassuk, tudjuk teljes mértékben fölfogni azt a roppant hatást, melyet Horvát István az egész nemzet szellemére gyakorolt s csak akkor érthetjük igazán azt a példátlan tiszteletet, melylyel nagy szellemének az egész nemzet adózott.

A levelek tartalom tekintetében nagyon különbözők. Egyik magasztaló dithyramb a nagy tudós valamely művének megjelenése alkalmából; a másik bizalmas kérelem útbaigazításért, fölvilágosításért az őstörténeti nyomozások terén, egyik tisztán tudományos ügyekkel, irodalmi kérdésekkel foglalkozik; a másik inkább magántermészetű: segélykérés (s ilyen nagy számmal van) vagy más efféle. De bármily tárgy körül forognak is, egytől-egyik érdekesek s jellemzik úgy a személyeket, mint magát a kort s annak viszonyait.

Hasonló nagy változatosságot találunk a leveleket író személyekben is. Országosan ismert s magasztalt nevek mellett, milyenek — hogy csak a legkiválóbbakat említsem — a két Dessewffy, József és Aurél, Döbrentey, Fejér, Kazinczy, a két Kisfaludy, Kölcsey, Pulszky, Révai, Szemere, gróf Széchenyi Ferencz és Lajos, gróf Teleky József, Virág Benedek, Vitkovics és mások, a külföldiek közül pedig Pertz és Schlegel Frigyes nevei, ott találjuk homályban élt lelkes honfiak s rég elfeledett vagy észre sem vett tudósok és írók szerény neveit is, illustratiojául annak, mily nagy volt az a kör, melynek központja, fényt sugárzó napja Horvát István volt. A férfiú, ki Horvát István életrajzának megírására vállalkozik, e levelekből tiszta fogalmat nyer arról: mi volt ő a magyar nemzeti szellem, a hazai tudomány és irodalom fejlődése történetében.

Kéziratainak 3-dik csoportját leginkább bibliographiai jegyzetei alkotják, melyekben első nyilvánulását látjuk azon törekvések

nek, melyeket — miként említém — a M. N. Múz. könyvtára, hivatásából kifolyólag, manap is gondosan ápol. Mindazon kéziratokat és nyomtatványokat, melyek hazánk bármely részére, nemzetünk történelmének bármely ágára vonatkoznak, legyenek azok itt a hazában vagy külföldön, magán- vagy közkönyvtárakban, minél teljesebb számban felkutatni s ha lehet, visszaszerezni, vagy legalább ismertetni s pontosan lemásoltatni, szóval a múzeumi könyvtárt az összes létező hungaricákkal gazdagítani s így a szó valódi értelmében nemzeti könyvtárrá, nemzetünk szellemi kincseinek valódi tárházává tenni, — volt a nagylelkű alapítónak, gr. Széchenyi Ferencznek célja. Ez irányban ő maga szabta meg a módozatokat s a mit ő célba vett, Horvát István kezdte meg. Kutatásai a legszélesebb körre kiterjedtek; személyesen nem tehetett ugyan buvárlatokat, de lehetőleg felhasználta mindazt, mit az akkori bibliographiai irodalom nyújthatott. Az összes hazai s a nevezetesebb külföldi könyvtárak és kéziratgyűjtemények catalogusait nagy figyelemmel átvizsgálva, a talált hazai vonatkozású kéziratokat jegyzékbe vette s könyvtárak szerint csoportosítva, rendszeres gyűjteménybe foglalta össze, mely »*Codices manuscripti potissimum ad illustrandam Historiam Hungariae pertinentes*« címeket visel. Ezen irány művelése, a hungaricák gyűjtése ma is fő feladatai közé tartozik a könyvtárnak s ma már nagyobb erővel s több alapossággal és eredménnyel lehet folytatni a buvárladást; de a kezdeményezés dicsősége Horvát Istváné.

Hazánk könyvtárainak történetét szintén vizsgálódás tárgyává tette Horvát István. Mátyás világhírű könyvtárának jegyzékét a létező catalogusokból gondosan összeállította, sőt az alapító nevében lépéseket tett a wolfenbütteli könyvtárban levő Corvin-codexek visszaszerzése iránt is — fájdalom, eredmény nélkül.

Végzem e vázlatos ismertetést, mely csupán figyelem gerjesztőül szolgálhat, azon óhajtással, vajha minél előbb támadna férfit, ki az eddigi mulasztást kipótolva, Horvát Istvánnak nevéhez méltó emléket állítana irodalmunkban.

Addig is bátor vagyok felhívni a szakférfiak figyelmét kiadatlan kézírataira, melyeknek jegyzéke itt következik:

Horvát István kéziratai a M. Nemzeti Múzeum
könyvtárában.

I. Nyelvészet.

1. *Adverbia linguae hungaricae in genere, item: interrogativa, negativa, ordinativa.* Cod. Sec. XIX. Volumina 4. (126. Quart. Lat.)¹⁾
2. *Adversaria de literatura Haicana. Lásd: Advers. pro notitia historiae litterariae Armeniacae. (Haicanae.) 8. sz. a.*
3. *Adversaria de nominibus cum Hungaricis convenientibus.* Pestini. 1827. Fol. 48. (1516. Quart. Lat.)
4. *Adversaria de numeris linguae hungaricae.* Cod. Sec. XIX. (1294. Quart. Lat.)
5. *Adversaria voce hungarica Ország (seu Rex) Pestini.* 1823. (1470. Quart. Lat.)
6. *Adversaria pro elaboranda scientifica linguae hungaricae Grammatica.* Pestini. 1830. (1288. Quart. Lat.)
7. *Adversaria pro exceptionibus Declinationum Hungaricarum.* Pestini. Cod. Sec. XIX. (1298. Quart. Lat.)
8. *Adversaria pro notitia historiae literariae Armeniacae (Haicanae.)* Pestini. 1835. (1287. Quart. Lat.)
9. *Aequivoca hungarica.* Cod. Sec. XIX. Volumina 2. (1435. Quart. Lat.)
10. *Africana vocabula Hungaricis convenientia.* Pestini. 1832. (1289. Quart. Lat.)
11. *Americana vocabula hungaricis convenientia.* Pestini. 1832. (1290. Quart. Lat.)
12. *Asiatica vocabula hungaricis convenientia.* Pestini. 1832. (1291. Quart. Lat.)
13. *Auszüge aus der »Allgemeinen Literatur-Zeitung 1810« über Mimik und die ungarische Geschäftssprache.* MSS. Sec. XIX. Fol. 6. (650. Quart. Germ.)
14. *Commentarius et Index in allocutiones funebres in Codice MSS. Boldvensi repertas.* Cod. Sec. XIX. Volumina 4. (1292. Quart. Lat.) Vide etiam: Index Calendarii Missalis Jászóviensis etc. 237. sz. a. (Pray-codex.)

¹⁾ A kéziratok könyvtári jegye.

15. *Demissa opinio de opere grammatico Ramershofer Valerian magyar nyelvtana.* MS. Sec. XIX. (A. 1844.) Fol. 6. (2901. Fol. Lat.)

16. *Észrevételei a német hónapi irásnak III része II. kötetének 111–115 levelein előjövő egynehány állításokra.* MS. Sec. XIX. Fol. 29. (849. Quart. Hung.)

17. *Europaea (Celtica, Illyrica, Latina, Lithvanica) vocabula hungaricis convenientia.* Pestini. 1826. Volumina 7. (1296. Quart. Lat.)

18. *Europaeis (Brittanicis, Fennicis, Graecis, Hispanicis, Portugallicis, Russicis) vocabula hungarica convenientia.* Pestini. 1832. Volumina 7. (1297. Quart. Lat.)

19. *Excerpta fusiora e libris Ungaricis Seculi XVI.* Tomus A. pag. 231. (477. Quart. Hung.)

20. *Grammaticae linguae hungaricae serie chronologica collectae.* Pestini. 1830. Volumina 2. (1300. Quart. Lat.)

21. *»Ha« (A) szónak újabb védelmeztetése.* MS. Sec. XIX. (A. 1808.) Pag. 20. (947. Quart. Hung.)

22. *Hasonértelmű magyar szók.* Cod. Sec. XIX. (492. Quart. Hung.)

23. *Horvát István vélekedése a Balaton magyar nevének eredetéről.* MS. Sec. XIX. Fol. 28. (925. Quart. Hung.)

24. *Horvát István kérdései a magyar nyelv tudományos történetéből.* MSS. Sec. XIX. Fol. 11. (38. Duod. Hung.)

25. *Horvát István kérdései a magyar nyelvtanból.* MSS. Sec. XIX. Fasciculi 2. (36. Duod. Hung.)

26. *Horvát István kérdései a magyar Philológiából.* MSS. Sec. XIX. Fol. 16. (37. Duod. Hung.)

27. *Lexica linguae hungaricae: a) Serie chronologicae collectae; b) e vetustissimis diplomatibus protographis; c) e Scriptoribus vetustis; d) e libro creationis.* Cod. Sec. XIX. (A. 1830.) Volumina 7. (1303. Quart. Lat.)

28. *Lexicon hungarico-latinum juxta Lexicon Valachicum Budense.* Cod. Sec. XIX. (1437. Quart. Lat.)

29. *Libri philologici.* Cod. Sec. XIX. (1326. Quart. Lat.)

30. *Magyar helyesírástan (Orthographia.)* Cod. Sec. XIX. (487. Quart. Hung.)

31. *M a g y a r helyes olvasás és kimondás (Orthoepia et Orthophonia.)* MSS. Sec. XIX. (490. Quart. Hung.)
32. *M a g y a r nyelv alkotmánya Révai szerint, és Versegly hibáji.* MS. Sec. XIX. Fol. 92. (753. Fol. Hung.)
33. *M a g y a r nyelv (A) atyafiságáról és hasonlóságáról jegyzések.* Cod. Sec. XIX. (A. 1809.) Fol. 25. (468. Quart. Hung.)
34. *M a g y a r nyelv története jegyzésekben.* Cod. Sec. XIX. (A. 1809.) Volumina 4. (467. Quart. Hung.)
35. *M a i (A) magyar nyelvszokásban vannak számos elenmondások.* MS. Sec. XIX. (A. 1807.) Fol. 9. (848. Quart. Hung.)
36. *N o m i n a agnationum et cognationum hungarica.* Cod. Sec. XIX. (1466. Quart. Lat.)
37. *N o t a t a de Orthographia veteri Hungarica.* Cod. Sec. XIX. Volumina 2. (1440. Quart. Lat.)
38. *O p e r a miscellanea de lingua hungarica.* Pestini. 1830. Volumina 4. (1299. Quart. Lat.)
39. *P h i l o l o g i á n a k (A) encyclopaediája.* MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 7. (771. Fol. Hung.)
40. *P h i l o l o g i á n a k (A) encyclopaediája.* Pestini. 1810. (Mancum.) Fol. 4. (909. Quart. Hung.)
41. *P ó t o l é k o k a magyar nyelvnek külső történeteihöz.* Cod. Sec. XIX. (A. 1815.) (488. Quart. Hung.)
42. *P r ó b a t é t e l a magyar nyelvnek régi maradványairól.* MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 7. (777. Fol. Hung.)
43. *R e l i q u i a e linguae hungaricae vetustissimae.* Pestini. 1830. (1302. Quart. Lat.)
44. *T a n k é r d é s e i a magyar nyelv és litteraturából.* MSS. Sec. XIX. Fasciculi 2. (188. Oct. Hung.)
45. *U. a.* (518. Quart. Hung.)
46. *T h e s e s e Grammatica linguae hungaricae.* MSS. Sec. XIX. Fol. 25. (91. Duod. Lat.)
47. *T s (A) és T z betűknek védelmeztetésök.* MS. Sec. XIX. Fol. 10. (924. Quart. Hung.)
48. *V o c a b u l a linguae hungaricae cum aliis linguis communia.* Pestini. 1824. Volumina 22. (1305. Quart. Lat.)
49. *V o c a b u l a linguae hungaricae cum lingua turcica communia.* Pestini. 1831. Volumina 3. (1394. Quart. Lat.)

II. Történelem.

A) Hazai történelem.

50. Adatok magyar ország művészet-történetéhez. MS. Sec. XIX. (A. 1831.) Fol. 18. (456. Quart. Hung.)

51. Adversaria de Baptismo S. Stephani. Pestini. 1834. (1325. Quart. Lat.)

52. Adversaria de Blacis seu Vlacis. Pestini. 1823. (1381. Quart. Lat.)

53. Adversaria de Cilicibus seu Hungaris. Pestini. 1826. (1384. Quart. Lat.)

54. Adversaria de Croatia et Dalmatia. Cod. Sec. XIX. Volumina 3. (1448. Quart. Lat.)

55. Adversaria de Dalmatia. Pestini. 1830. (1449. Quart. Hung.)

56. Adversaria de Domibus Filtrinis seu Papilionibu. Hungarorum et Cumanorum. Pestini. 1824. (1412. Quart. Lat.)

57. Adversaria de Erdőelve, Ultrasilvania, Pieria, Drymodis, Hilea seu Transilvania. Pestini. 1823. (1472. Quart. Lat.)

58. Adversaria de Croatarum conficta de Tartaris victoria in campo Grobnik. Pestini. 1843. (1318. Quart. Lat.)

59. Adversaria de generibus Hungarorum. Cod. Sec. XIX. Volumina 2. (1465. Quart. Lat.)

60. Adversaria de Gigantibus, seu Lapithis seu Titanibus, velut Hungaris, Cumanis, Siculis, Jazygibus. Pestini. 1824. 1395. Quart. Lat.)

61. Adversaria de insula leporum et corona in eadem 1838 inventa. Pestini. 1838. (1456. Quart. Lat.)

62. Adversaria de nominibus Lófő et Lófejü Siculis Transilvaniae adtributis. Pestini. 1823. Volumina 15. (1399. Quart. Lat.)

63. Adversaria de tumulis Cumanorum seu Scytharum (Basiliorum. Pestini. 1824. (1457. Quart. Lat.)

64. Adversaria de Uzis seu Husis. Pestini. 1824. Volumina 10. (1416. Quart. Lat.)

65. Adversaria de Woytecho seu Adalberto episcopo Pragensi. Pestini. 1836. (1471. Quart. Lat.)

66. *Adversaria pro concinnanda Historia Civitatum Budensis et Pestiensis.* Pestini 1823. (1821. Quart. Lat.)

67. *Adversaria pro concinnanda historia Comitatus et Civitatis Alba Regalensis.* Pestini 1823. (1820. Quart. Lat.)

68. *Adversaria pro Onomastico Hungarico e Diplomati-
tibus authenticis.* Pestini 1835. Volumina 30. (1421. Quart. Lat.)

69. *Bedeutung* (Die) des Namens *Magyar* (Magyarn) nach Gregor Dankovsky's Erklärung. MS. Sec. XIX. Fol. 3. (1006. Fol. Germ.)

70. *Bedeutung* der Namen Ungarns und Magyar, nach der Erklärung des Herrn Alexander Czizmazia von Somogy. MS. Sec. XIX. Fol. 2. (1007. Fol. Germ.)

71. Bél Mátyás kéziratairól jegyzések, a Pozsonyban levő Primatialis Bibliotheka gyűjteményéből. 1812. pag. 134. (491. Quart. Hung.)

72. Béla király névtelen jegyzőjéről külömbféle jegyzések. Pest. 1804. pag. 184. (486. Quart. Hung.)

73. *Bosnia seu Confinium.* Cod. Sec. XIX. (1450. Quart. Lat.)

74. *Budini.* Geloni. Cod. Sec. XIX. (1382. Quart. Lat.)

75. *Collectio Diplomatum manu aliena copiatorum.* Sec. XII—XIX. MSS. Sec. XVII. Volumina 10. (2894. Fol. Lat.)

76. *Collectio Tabellarum genealogicarum familias Hungaricas respicientium.* MSS. Sec. XIX. Frusta 27. (2980. Fol. Lat.)

77. *Comitatus Regni Hungariae.* Cod. Sec. XIX. (1322. Quart. Lat.)

78. *Consignatio antiquitatum Hungaricarum in oris exteris reperibilium.* (Manca.) MS. Sec. XIX. Fol. 2. (1890. Quart. Lat.)

79. *Croatarum fidelitas erga Augustam Domum Austriacam.* Cod. Sec. XIX. (1319. Quart. Lat.)

80. *Csanádi* (A) és aradi káptalan hiteles pecsétének ismertetése. MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 3. (704. Fol. Hung.)

81. *Data miscel'anea ad historiam Hungarorum spectantia.* Cod. Sec. XIX. Volumina 4. (1441. Quart. Lat.)

82. *De Antenatis familiae Comitum Csáky de Keresztszeg notata diplomatica.* MSS. Sec. XIX. (316. Oct. Lat.)

83. *De fontibus et subsidiis historiae ecclesiasticae Hungariae.* Cod. Sec. XIX. Fol. 9. (2904. Fol. Lat.)

84. *De usu Literae »a e« in Diplomatis.* Cod. Sec. XIX. (1295. Quart. Lat.)

85. *Értekezés a Szlavinokról.* 1844. pag. 335. (43. Fol. Hung.)

86. *Excerpta (Ad probanda axiomata Commentarii) ex antiquioribus et recentioribus scriptoribus a C. A. G. MS. Sec. XIX. Fol. 53.* (1899. Quart. Lat.)

87. *Fiume iuris hungarici.* Cod. Sec. XIX. (1451. Quart. Lat.)

88. *Homokiak.* Cod. Sec. XIX. Volumina 9. (1388. Quart. Lat.)

89. *Horvát István jegyzései 1803–5.* MSS. Sec. XIX. Volumina 2. (478. Quart. Hung.)

90. *Horvát országról, mint hódítás által szereztetett magyar tartományról.* Pest. 1843. MS. Sec. XIX. Fol. 44. (752. Fol. Hung.)

91. *Hunt-Pázmán nemzetség ivadékiról genealogiai táblák.* MSS. Sec. XIX. Fol. 23. (755. Fol. Hung.)

92. *Hyrcani.* Cod. Sec. XIX. (1389. Quart. Hung.)

93. *Index locorum Regestri Varadinensis.* Cod. Sec. XIX. Volumina 3. (1423. Quart. Lat.)

94. *Index mapparum Hungariae.* Pestini. 1834. (1475. Quart. Lat.)

95. *Jások.* Pestini. 1826. Volumina 30. (1391. Quart. Lat.)

96. *Kapuk. Závárok. Portae Veterum.* Pestini. 1826. (1393. Quart. Lat.)

97. *Két római út-oszlop, melyek Székes-Fehérvármegyei Iváncsa pusztában a földből kiásattak.* 1807. MSS. Sec. XIX. Fol. 9. (908. Quart. Lat.)

98. *Kúk.* Pestini. 1828. Volumina 36. (1294. Quart. Lat.)

99. *Külföldi levelek a Macronesokról, mint a magyar nemzet legújabb őseiről.* Pest. 1840. Fol. 21. (699. Fol. Hung.)

100. *Lajstromok azon magyar országot illető pötséteknek, melyek külömbféle könyvekben rézbe vésetve találtnak.* Vál. 1806. pag. 96. (479. Quart. Hung.)

101. *Lappones.* Cod. Sec. XIX. (1396. Quart. Lat.)

102. *M a g y a r* (A) nemzet legrégebb történeteinek rajzolat-jából jegyzés. 1826. Fol. 6. (231. Oct. Hung.)
103. *A m a g y a r* nemzetnek Sabartoeasphaloi régi nevé-ről. Pest. 1829. Fol. 39. (608. Fol. Hung.)
104. *M a g y a r o k*. Pestini. 1823. Volumina 34. (1401. Quart. Lat.)
105. *M a g y a r* (A) rendes katonaságnak dicső tettei az 1809. esztendei háborúban. Pest. 1812 Fol. 22. (610. Fol. Hung.)
106. *M a n u propria* copiata Diplomata. Sec. XII—XVI. MSS. Sec. XIX. Volumina 6. (2893. Fol. Lat.)
107. *M a t e r i a l i a* contra Döbrentei et Ocskay. Cod. Sec. XIX. Volumina 2. (1315.) Quart. Lat.)
108. *M o l d a v i a*. MSS. Sec. XIX. (1454. Quart. Lat.)
109. *M o n a s t e r o l o g i a* hungarica. Pestini. 1828. (1438. Quart. Lat.)
110. *O n o m a s t i c o n* ex diplomatibus Hungariae col-lectum. Pestini. 1823. Volumina 2. (1436. Quart. Lat.)
111. *O n o m a s t i c o n* Regesti Varadinensis. Cod. Sec. XIX. Volumina 22. (1422. Quart. Lat.)
112. *P a l ó c z o k*. Pestini. 1833 Volumina 23. (1406. Quart. Lat.)
113. *P a r t h i*. Pestini. 1823. Volum. 35. (1407. Quart. Lat.)
114. *P e s t* szabad kir. városnak régi Ofen német nevé-ről. Első és második kidolgozat. Pest. 1809—1810. Pag. 140. (469. Quart. Hung.)
115. *R a s c i a*. MSS. Sec. XIX. (1453. Quart. Lat.)
116. *R é g i m a g y a r* (A) halászatnak nyomdokai. Cod. Sec. XIX. (A. 1804.) Pag. 10. (483. Quart. Hung.)
117. *R é g i M a g y a r* madarászásnak nyomdokai. Cod. Sec. XIX. (A. 1804.) Pag. 6. Accedit: »Székes-Fehérvárról és — — — vármegyéről — — jegyzések. — 1804. Pag. 29. (484. Quart. Hung.)
118. *R é g i m a g y a r* szekeresekről szőlő helyek. Cod. Sec. XIX. Pag. 8. (482. Quart. Hung.)
119. *R é g i m a g y a r* vadászatnak nyomdokai. Cod. Sec. IX. (A. 1804.) Pag. 58. (485. Quart. Hung.)
120. *R ö t i*. Pestini. 1823. Volumina 22. (1409. Quart. Lat.)

121. R ö t t ö k. Cod. Sec. XIX. Volumina 4 (1410. Quart. Lat.)
122. R ö v i d értekezés a régi Magyaroknak neveikről közönségesen. MS. Sec. XIX. Fol. 15. (927. Quart. Hung.)
123. S z é k e s - F e h é r v á r r ó l é s v á r m e g y é r ő l j e g y z é s e k . (Lásd 117. sz. a.)
124. T a r o k . Pestini. 1827. Volumina 4. (1414. Quart. Lat.)
125. T ö r t é n e t i leczkék a Filiszteusokról. Pest. 1827. (Mancum.) Fol. 49. (733. Fol. Hung.)
126. T r a n s i l v a n i a e t S a x o n e s Transilvani. Cod. Sec. XIX. (1455. Quart. Lat.)
127. V á l m e z ő v á r o s t i l l e t ő d i p l o m a t i k a i k i v o n a t o k . MS. Sec. XIX. Fol. 4. (740. Fol. Hung.)
128. V á l o k . Pestini. 1825. Volumina 3. (1417. Quart. Lat.)
129. V á r k u n o k . Cod. Sec. XIX. Volumina 4. (1418. Quart. Lat.)
130. V a s . Cod. Sec. XIX. Volumina 40. (1419. Quart. Lat.)
131. V e r b ő c z i I s t v á n e m l é k e z e t e . MSS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 81. (754. Fol. Hung.)
132. V e r t h e i d i g u n g s e i n e r B e h a u p t u n g ü b e r d e n e r s t e n W o h n s i t z u n d d i e E i n w a n d e r u n g d e r S c y t h e n n a c h E u r o p a . U e b e r s e t z t d u r c h G o t t l i e b G a m a u f , e v a n g . P r e d i g e r i n O e d e n b u r g . MS. Sec. XIX. Fol. 7. (653. Quart. Germ.)
133. V i t a e S a n c t o r u m e t S a n c t a r u m H u n g a r i a e . Cod. Sec. XIX. (1467. Quart. Lat.)

B) H a z a i j o g t ö r t é n e l e m .

134. A d v e r s a r i a d e c o r o n a t i o n e r e g u m H u n g a r i a e . Pestini. 1820. (1459. Quart. Lat.)
135. A d v e r s a r i a d e i u r e p u b l i c o R e g n i H u n g a r i a e . Pestini. 1820. (1458. Quart. Lat.)
136. A d v e r s a r i a d e P a l a t i n i s e t J u d i c e C u r i a e R e g i a e . Pestini. 1826. (1462. Quart. Lat.)
137. A d v e r s a r i a d e t r i n a f o r e n s i p r o c l a m a t a . Pestini. 1819. (1464. Quart. Lat.)
138. D a l m a t i a e , C r o a t i a e e t S c l a v o n i a e m u n i c i p a l e s l e g e s e t s t a t u t a . Cod. Sec. XIX. (1447. Quart. Lat.)

139. De Consiliis regum Hungariae in genere, atque Consilio Regio Locumtenentiali Hungariae in specie. Pestini. 1824. Fol. 8. (2902. Fol. Lat.)

140. De Dominis et Servis. Cod. Sec. XIX. (1461. Quart. Lat.)

141. De iure scripto et consuetudine. Cod. Sec. XIX. (1463. Quart. Lat.)

142. De iuribus regalibus minoribus Regum Hungariae. Pestini. 1822. (1460. Quart. Lat.)

143. De solemnibus functionibus, quas Palatini et Iudicis Curiae conjuges in reginarum Hungariae inauguratione praestare consueverunt. Pestini. 1825. Fol. 9. (2701. Fol. Lat.)

144. Reflexiones in Commentationem L. B. Jos. Hormayr de minorennitate, tutela et legitima aetate Principum imperii Austriaci Anno 1820. concinnatae. Pag. 13. (475. Fol. Lat.)

C) Egyetemes történelem.

145. Adversaria de Cauconibus velut Pelasgis. Pestini. 1826. (1377. Quart. Lat.)

146. Adversaria de Danis. Pestini. 1827. (1385. Quart. Lat.)

147. Adversaria de Doriensibus seu Dardanis velut Hattatis. Pestini. 1830. (1386. Quart. Lat.)

148. Adversaria de filiis Edmundi regis Angliae in Hungaria exulibus. Pestini. 1832. (1468. Quart. Lat.)

149. Adversaria de fontibus et scriptoribus historiae Gallicae. Pestini. 1827. (1373. Quart. Lat.)

150. Adversaria de fontibus historiae Anglicae. Pestini. 1827. (1372. Quart. Lat.)

151. Adversaria de fontibus historiae Septentrionalis. Pestini. 1827. Volumina 2. (1374. Quart. Lat.)

152. Adversaria de Geographia Palaestinae. Pestini. 1823. Fol. 42. (1515. Quart. Lat.)

153. Adversaria de Germanorum nominibus specialibus. Pestini. 1829. (1474. Quart. Lat.)

154. *Adversaria de Hellenibus velut Gentilibus.* Pestini. 1828. (1403. Quart. Lat.)
155. *Adversaria de Henrico Portugaliae Comite velut Hungaro.* Pestini. 1828. (1323. Quart. Lat.)
156. *Adversaria de Jutia.* Pestini. 1827. (1392. Quart. Lat.)
157. *Adversaria de Lithvanis.* Pestini. 1827. (1398. Quart. Lat.)
158. *Adversaria de Longobardis.* Pestini. 1827. (1400. Quart. Lat.)
159. *Adversaria de Nimrodo seu Mene (Mén-Rôt) Rege Aegypti.* Pestini. 1837. (1499. Quart. Lat.)
160. *Adversaria de Nordmannis.* Pestini. 1837. Volumina 3. (1404. Quart. Lat.)
161. *Adversaria de Nordvegis.* Pestini. 1827. (1405. Quart. Lat.)
162. *Adversaria de Phrygibus seu Frisiis vel Liguri- bus.* Pestini. 1827. (1387. Quart. Lat.)
163. *Adversaria de Pruthenis seu Borussis.* Pestini. 1827. (1408. Quart. Lat.)
164. *Adversaria de Scandia.* Pestini. 1827. (1411. Quart. Lat.)
165. *Adversaria de Slavis.* Pestini. 1827. Volumina 21. (1413. Quart. Lat.)
166. *Adversaria de Svecia.* Pestini. 1827. (1413. a. Quart. Lat.)
167. *Adversaria de Tartaris.* Pestini. 1826. (1379. Quart. Lat.)
168. *Adversaria de Teutonibus.* Pestini. 1827. Volumina 15. (1415. Quart. Lat.)
169. *Ambrones. Ombrones.* Cod. Sec. XIX. (1378. Quart. Lat.)
170. *Belgae.* Cod. Sec. XIX. (1380. Quart. Lat.)
171. *Croviaci Principes.* Cod. Sec. XIX. (1324. Quart. Lat.)
172. *De regione Caphtor, e qua Philistaei in Palaes- tinam migrarunt.* Pestini. 1823. (1383. Quart. Lat.)

173. Die Deutschen. Vom Moses bis Tacitus. Uebersetzt durch S. v. Lgh. MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 7. (1000. Fol. Germ.)

174. Gallicia et Lodomeria. Cod. Sec. XIX. (1452. Quart. Lat.)

175. Index in Stritteri Excerpta é Scriptoribus Byzantinis. Pestini. 1825. (1474. Quart. Lat.)

176. Isauri. Cod. Sec. XIX. (1390. Quart. Lat.)

177. Ligures. Cod. Sec. XIX. (1397. Quart. Lat.)

178. Minaei. Cod. Sec. XIX. (1402. Quart. Lat.)

179. Nemzetségek. Gójim. Hellenes. (Lásd 154. sz. a.)

180. Schedae Historicae ad Acta Concilii Basileensis et Decreta Sigismundi Imperatoris et Regis provocantes. MS. Sec. XIX. Fol. 96. (352. Oct. Lat.)

D) Irodalomtörténet.

181. Adnotationes in Fragmenta Veteris typographiae Magno-Varadiensis. MS. Sec. XIX. Fol. 15. (1893. Quart. Lat.)

182. Adversaria ad historiam bibliothecae Manucriptorum Joannis Sambuci. Pestini. 1836. (1306. Quart. Lat.)

183. Adversaria ad historiam literariam Ordinum Religiosorum. Pestini. 1832. (1334. Quart. Lat.)

184. Adversaria de Praelatis Hungariae. Sec. XV. et Sec. XVI. exordio, Literatorum Maecenatibus. Pestini. 1843. (1330. Quart. Lat.)

185. Adversaria de Scriptoribus Universitatis Pestanae ultra Scriptores Societatis Jesu. Pestini. 1839. Volumina 2. (1367. Quart. Lat.)

186. Alumni celebriores, Cancellarii, Decani, Directores, Praesides et Rectores Universitatis Tyrnaviensis seu Hungariae. Cod. Sec. XIX. Volumina 10. (1314. Quart. Lat.)

187. Briefe des B. Paul Jeszenák und Stephan Majer an Stephan Horvát. 1824—5. MSS. Sec. XIX. Frusta 2. (986. Fol. Germ.)

188. *Eruditi Comitatus et Dioeceseos Albaregalensis.* Cod. Sec. XIX. (1375. Quart. Lat.)
189. *Eruditi regionum et urbium.* Cod. Sec. XIX. (1376. Quart. Lat.)
190. *Észrevételei a magyar tudós társaság terve iránt.* MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 2. (765. Fol. Hung.)
191. *Extractus contentorum »Rationis educationis Theresianae.«* MS. Sec. XIX. Fol. 12. (2903. Fol. Lat.)
192. *Hazaafiuintés Rösler Kristófhöz.* MS. Sec. XIX. Fol. 7. (768. Fol. Hung.)
193. *Horányi Elek élete.* Pest. 1809. Pag. 32. (677. Quart. Hung.)
194. *Horvát István igyekezete.* (Nyomtatott munkái.) Pest. 1830. (489. Quart. Hung.)
195. *Horvát István két levele kötött és folyó beszédben Sztrokay Antalhoz.* Pest. 1812 (?) Pag. 7. (1012. Quart. Hung.)
196. *Horvát István levelezése a XIX. század első felében.* MSS. Sec. XIX. Frusta 61. (692. Fol. Hung.)
197. *Horvát István levelezései 1830—5.* MSS. Sec. XIX. Frusta 2. (523. Quart. Hung.)
198. *Horvát Istvánhoz íratott levelek Döbrentei Gábor és Burián Pál által.* 1829—45. MSS. Sec. XIX. Frusta 2. (246. Oct. Hung.)
199. *Horvát Istvánt és családját érdeklő rövid írományok.* MSS. Sec. XIX. Fol. 4. (758. Fol. Hung.)
200. *Horvát Stephani Commercium epistolicum.* MSS. Sec. XIX. Volumina 33. (1425. Quart. Lat.)
201. *Horvát Stephani Commercium litterarium.* MSS. Sec. XIX. Volumina 3. (1426. Quart. Lat.)
202. *Levelek, melyeket Horvát Istvánhoz küldöttek néhány ösmerősei és jóbarátai 1801—1804.* MSS. Sec. XIX. Frusta 58. (481. Quart. Hung.)
203. *Lexicon eruditorum regni Hungariae. Inchoatum Pestini.* 1831. 1 Volumna 113. (1313. Quart. Lat.)
204. *Lexicon Eruditorum regni Hungariae aevi medii.* Cod. Sec. XIX. Volumina 21. (1313. a. Quart. Lat.)
205. *Libri Hungarum concernentes, sine Auctoris no-*

mine, cum vel absque Anno et loco impressionis apposito. Pestini. 1831. Volumina 2. (1328. Quart. Lat.)

206. *Litterae variorum ad Stephanum Horvát exaratae.* MSS. Sec. XIX. Frusta 23. (2899. Fol. Lat.)

207. *Magyar* (A) Minerva 4-ik kötetének megítéltetése. — Pátka 1808. — *Accedit idem impressum in »Toldalék a hazai s külföldi Tudósításokhoz«* — Cod. Sec. XIX. Pag. 34. (480. Quart. Hung.) NB. *Auctor huius operis se Boldogréti Vig László apellat.*

208. *Mindennapija*, azaz: minden napra szolgáló jegyzőkönyve Horvát Istvánnak. 1805—1809. Cod. Sec. XIX. Volumina 9. (466. Quart. Hung.)

209. *Néhány tudósításai Révai Ján. Miklósról s ennek egy 1780-ki levele mása.* MSS. Sec. XIX. Fol. 3. (729. Fol. Hung.)

210. *Opera typis edita et Manuscripta Joann. Nicol. Révai.* MSS. Sec. XIX. (1892. Quart. Lat.)

211. *Pelbarti de Temesvár et Michaelis de Hungaria, item Anonymi Franciscani Hungari Opera.* Pestini. 1832. (1329. Quart. Lat.)

212. *Révai Miklós (A nagy) életéről néhány rövid jegyzések.* MSS. Sec. XIX. (353. Fol. Hung.)

213. *Rövid statisztikai jegyzetei az ágostai vallásuak iskolájiról 1831-ben.* MS. Sec. XIX. (Mancum.) Fol. 4. (750. Fol. Hung.)

214. *Scriptores Carmelitae.* Cod. Sec. XIX. (1338. Quart. Lat.)

215. *Scriptores Cistercitae.* Cod. Sec. XIX. Volumina 2. (1340. Quart. Lat.)

216. *Scriptores Dominicani.* Cod. Sec. XIX. (1341. Quart. Lat.)

217. *Scriptores Ordinis Augustiniani.* Cod. Sec. XIX. (1335. Quart. Lat.)

218. *Scriptores Orientales.* Cod. Sec. XIX, Pestini 1825. (1333. Quart. Lat.)

219. *Scriptores religiosi: a) Jesuitae; b) Minimi; c) Paulini; d) Premonstratenses; e) Piaristae; f) Servitae; g) Templarii; h) Trappistae.* MSS. Sec. XIX. (1345. Quart. Lat.)

220. *Scriptores Servitae Hungari*. Cod. Sec. XIX. (1365. Quart. Lat.)
 221. *Scriptores Trinitarii Hungari*. Cod. Sec. XIX. (1366. Quart. Lat.)
 222. *Virág Benedek* dicső érdemei. Pest 1821. Fol. 19. (609. Fol. Hung.)

IV. Bibliographia és egyébek.

223. *Adversaria de Catalogis bibliothecarum privatarum*. Pestini. 1832. Volumina 11. (1307. Quart. Lat.)
 224. *Adversaria de Codicibus Manuscriptis Exterorum in Hungaria reperibilibus*. Pestini. 1835. (1309. Quart. Lat.)
 225. *Bibliographici Scriptores*. Cod. Sec. XIX. (1332. Quart. Lat.)
 226. *Bibliothecae Budensis Sereniss. Regis Hung. Mathiae Corvini reliquiae*. Pestini. 1822. (1331. Quart. Lat.)
 227. *Catalogus accessionum exterarum*. MS. Sec. XIX. Pag. 69. (2450. Fol. Lat.)
 228. *Codices Manuscripti potissimum ad illustrandam Historiam Hungariae pertinentes*. Pestini. 1822. Volumina 5. (1310. Quart. Lat.)
 229. *Codices Manuscripti etc.* Volumina 17. Pestini. 1823. (1439. Quart. Lat.)
 230. *Conceptus diversi et notata argumenti varii*. MSS. Sec. XIX. Frusta 13. (2900. Fol. Lat.)
 231. *De Catalogis bibliothecarum publicarum et collegialium*. Pestini. 1832. Volumina 5. (1308. Quart. Lat.)
 232. *Dissertationes medico-inaugurales Galicianorum et Bukovinensium*. — Pestini. 1839. Volumina 2. (1311. Quart. Lat.)
 233. *Dissertationes medico inaugurales Hungarorum vel ad Hungariam spectantium*. Pestini. 1839. Volumina 11. (1312. Quart. Lat.)
 234. *Eötvös Ignác*z báró urfi kedvelt barátjához. MS. Sec. XIX. (A. 1804.) (530. Quart. Hung.)
 235. *Fragmenta Catalogorum Bibliothecam praedictam*

(Széchenyiano-Regnicolarem) concernentium. MS. Sec. XIX. Fol. 10. (2451. Fol. Lat.)

236. Horvát István levele versekben Vitkovics Mihályhoz. Vál. 1813. MS. Sec. XIX. Fol. 1. (730. Fol. Hung.)

237. Index Calendarii Missalis Jászoviensis. Pestini. 1835. Volumina 3. (1317. Quart. Lat.)

238. Index in Calendarium Missalis A. 1363. Stephani Golsonis de Suprunio. Pestini. 1835. Volumina 2. (1420. Quart. Lat.)

239. Inventio Literarum. Cod. Sec. XIX. (1301. Quart. Lat.)

240. Libri rituales ecclesiae hungaricae. Pestini. 1832. (1327. Quart. Lat.)

241. Manuscripta miscellanea. Sec. XIX. Volumina 33. (1434. Quart. Lat.)

242. Onomasticon ad Stephanum Horvát. MS. Sec. XIX. Pag. 3. (1788. Quart. Lat.)

243. Orationes occasione festi semiseularis Prof. Aesthet. Ludovici Schedius, et electionis in Rectorem Univ. Joann. Degen, Prof. Rationariae. Ann. 1842. Fol. 3. (2935. Fol. Lat.)

244. Régi saját jegyzetei. MSS. Sec. XIX. Fol. 12. (926. Quart. Hung.)

245. Sepredék (A) versfaragó nyilvanságos példában előadatva. Ovásul a magyar ifjaknak elejébe terjeszti Sirvári János (Horvát István.) MS. Sec. XIX. Fol. 6. (910. Quart. Hung.)

246. Theoria historiae MSS. Sec. XIX. Volumina 3. (1428. Quart. Lat.)

247. Ürményi Jozepha egybekelése alkalmatosságával benyújtott örömdal. Vál. 1804. Pag. 4. (68. Oct. Hung.)